

Den tomme grav
– et indicium på Jesu opstandelse?

Bachelorprojekt på Menighedsfakultetet
af Robert Thun Svendsen

Han er opstået, han er ikke her.
Se, dér er stedet,
hvor de lagde ham!

- Mark 16,6

Seminar: Apologetik
Vejleder: Kurt Christensen
Afleverings dato: 23/5 2013
Antal ord: 8986

Indholdsfortegnelse

Anvendte forkortelser.....	2
Problemformulering.....	2
Indledning.....	2
En helt central lære.....	2
Jesu opstandelse: historisk eller metaforisk?.....	4
Paulus' tavshed om den tomme grav.....	5
Mark 16,1-20 – en senere tilføjelse.....	5
Opsummering.....	7
Indiciernes apologetiske brug.....	8
Forudsætninger.....	10
Forklaringerne på Jesu tomme grav.....	11
Tyveri.....	12
Jesus var slet ikke død.....	15
Den tomme grav var ikke Jesu grav.....	17
Konklusion: Jesus opstod fra de døde.....	18
Abstract.....	19
Litteraturliste.....	19
Alle værker alfabetisk.....	19
Fra fællespensum.....	20
Eget pensum.....	20
Supplerende litteratur.....	20

Anvendte forkortelser

DO92	Dansk autoriseret oversættelse, 1992
DO31/48	Dansk autoriseret oversættelse, 1931/1948

Problemformulering

Hvilke forklaringer gives der almindeligvis på, at Jesu grav er tom, og kan der gives argumenter, der gør Jesu opstandelse fra de døde til den mindst usandsynlige¹ grund til, at Jesu grav er tom?

Indledning

En helt central lære

Jesu opstandelse er en helt central lære for kristendommen og har, ifølge mange teologer, været det siden de allerførste kristne. N. T. Wright skrev i 1998 en artikel med titlen *Grave Matters – Take away the resurrection and the center of*

1 Jeg har valgt formuleringen “mindst usandsynlige” for at understrege, at en død, der genopstår, aldrig bliver sandsynligt ifølge et naturalistisk verdensbillede. Dog kan det i forbindelse med Jesu tomme grav blive den mindst usandsynlige eller den mest sandsynlige.

Christianity collapses (Wright 1998,51). Jesu opstandelse er, ifølge Wright, det bærende element i kristendommen - kristendommens centrum og kan ikke fjernes, uden at kristendommen kollapse. Det er den ene del af denne opgaves problem: Jesu opstandelse kan ikke fjernes, hvis kristendommen skal kunne bestå, som den kendes i dag.

Den anden del, denne opgave bygger på, er, at døde forbliver døde. Man behøver ikke at være læge for at vide, at døde ikke bliver levende igen. Det ved selv børn, når de for eksempel er til en begravelse. Opstandelsen fra de døde strider simpelthen imod "den virkelighedsopfattelse, mennesker i dag, også kristne, nu engang har, og som man ikke uden videre kan sætte sig ud over. Mennesker i dag er ikke i stand til at rumme tanken om en død, der opstår igen" (Højlund 2007,246). Det samme gjorde sig, ifølge Stefan Gustavsson, gældende for mennesker på Ny Nytestamentlig tid. Mennesker var ikke, siger han, mere godtroende, end mennesker er i dag (Gustavsson 2000,151-152). På baggrund af den strid, der er mellem menneskers virkelighedsopfattelse og påstanden om, at Jesus er opstået fra de døde, giver det mening at se på de alternative forklaringer, der almindeligvis gives på den tomme grav. For kan der gives en forklaring på den tomme grav, der ikke strider mod vores virkelighedsopfattelse, må denne vel være at foretrække.

Jeg har valgt at fokusere på den tomme grav, dels for at indsnævre problemet og derved opgavens omfang, og dels fordi den tomme gravs historicitet er svært at komme udenom: "It is extremely difficult to object to the empty tomb on historical grounds; those who deny it do so on the basis of theological or philosophical assumptions" (Craig 2008,370). Der er dog, ifølge både William Lane Craig og Wright, tale om to nøgleindicier for Jesu opstandelse: den tomme grav og disciplenes møder med Jesus efter hans død og opstandelse (Wright 2003,686 og Craig 2006,140-141). Jeg har som tidligere nævnt valgt i denne opgave at fokusere på den tomme grav med spørgsmålet: hvorfor er graven tom? Der er igennem tiden givet flere alternative forklaringer på, hvorfor denne grav er tom, eller hvorfor det blev påstået, at den var tom. Hvis blot én af disse forklaringer er mere holdbar end forklaringen, at Jesu grav var tom, fordi han var opstået, må den vel være at foretrække. Derved kommer kristendommens centrum et skridt nærmere sit kollaps. Er, derimod, den mest holdbare forklaring på Jesu tomme grav, at Jesus opstod fra de døde, må de andre forklaringer afvises, og det må fastholdes, at Jesus er den opstande Herre, der lever og regerer, ligesom de Nytestamentlige skrifter hævder.

Jeg vil i det følgende se på, om det er en legitim tolkning af de Nytestamentlige skrifter at påstå, at disse selv ligger op til en metaforisk/symbolsk forståelse af Jesu opstandelse, og opstandelsen derved ikke er historisk/fysisk. Dernæst vil jeg se på, hvordan den tomme grav kan bruges i en apologetisk argumentation. Sidst vil jeg redegøre for de mest almindelige forklaringer på Jesu tomme grav, og derefter komme med indvendinger imod disse, for at sandsynliggøre at den tomme grav er et indicium på, at Jesus er opstået fra de døde.

Der har igennem tiderne været flere teologer og filosoffer, der har argumenteret for, at Jesu opstandelse ikke skal forstås historisk, men metaforisk. Hvis en sådan tolkning af de Nytestamentlige skrifter er holdbar, vil Wrights vægtlægning af graven slet ikke holde stik, og spørgsmålet om Jesu opstandelse vil ikke kunne finde nogen argumentation i noget historisk som for eksempel den tomme grav. En metaforisk tolkning af Jesu opstandelse er, ifølge fortalene for denne tolkning, den *rigtige* måde at forstå kristendommens budskab. Kristendommens egen påstand bliver da, at graven ikke er tom, og Jesus vil stadig - på sin vis - være i graven. Dette er ingen hindring for kristendommen, men netop den rigtige forståelse af evangeliet. John D. Crossan argumenterer i sin artikel *Bodily-resurrection Faith* (Crossan 2006,171-186, særligt 185-186) for, at den største og mest brugbare tolkning er en metaforisk, symbolsk eller parabolisk tolkning af Jesu opstandelse (Crossan 2006,171). Jeg vil dog her tage udgangspunkt i Rudolf Bultmann, da han er den, der har sat størst aftryk i forståelsen af teologien, og den blandt andre Crossan bygger videre på.

Jesu opstandelse: historisk eller metaforisk?

Hvis afvisningen af den tomme grav skal have den betydning som Wright argumenterer for, skal Jesu opstandelse forstås historisk eller legemligt, som Wright kalder det (Wright 1998,52). Men der har været, og der er stadig, teologer, som for eksempel Rudolf Bultmann, der har argumenteret for, at beretningerne om Jesu opstandelse ikke skal tolkes historisk/legemligt, men metaforisk/åndeligt. Jesu grav var derved slet ikke tom, og det vigtige i beretningerne er, at Jesus opstår åndeligt i den kristne forkyndelse. Det, der ifølge Bultmann, sker påskemorgen, er, at *troen* opstår og ikke Jesu legeme. Denne tolkning er en del af hans *afmytologisering* af de Bibelske og særligt de Nytestamentlige tekster. Der er, ifølge Bultmann, ganske lidt der kan siges om den historiske Jesus. Det skyldes, at de tidlige kristne kilder ikke beskæftiger sig med den historiske Jesus (Abrahamson 2001,71). For Bultmann er det vigtige kun at Jesus levede og at han blev korsfæstet (Højlund 2007,121). Dette er imidlertid også vigtigt for ham at fastholde. Tvivlen på Jesu eksistens er, siger han, helt ubegrundet: "Jesus är den historiske upphovsmannen bakom den äldsta palestinskt-kristna församlingen" (Abrahamson 2001,71). Jesu liv og korsfæstelse er, ifølge Bultmann, virkelige historiske begivenheder, men derudover er det ganske lidt, der kan siges om den historiske Jesus. Dette er heller ikke som sådan relevant for Bultmann: "Kunskapen om den historiske Jesus är emellertid inte intressant för Bultmann ur trossynpunkt" (Abrahamson, 2001,71). Blandt andet er opstandelsen ikke historisk ifølge Bultmann: "[...] und neben dem historischen Ereignis des Kreuzes steht die Auferstehung, die kein geschichtliches Ereignis ist" (Bultmann 1954,41), men bygger udelukkende på legender: "Uppståndelsen kan för Bultmann inte vara ett synligt faktum i den kronologiska historien. Han menar att det inte går att ge något närmare svar på frågan hur den kristna påsktron egentligen uppkom, eftersom berättelserna är övervuxna med legender" (Abrahamson 2001,72). Bultmanns tolkning af Jesu opstandelse bygger især på to elementer: Paulus taler ikke om den tomme grav, og en forståelse af Mark 16,1-20 som en senere

tilføjelse, der ikke hørte til det oprindelige Markus evangelium.

Paulus' tavshed om den tomme grav

Bultmann bygger sin tolkning af Jesu opstandelse som metaforisk på, at Paulus ikke nævner den tomme grav. Dette er for Bultmann et argument for, at opstandelsesberetningerne er senere tilføjelser: "So in den Legenden vom leeren Grabe und in den Ostergeschichten, die von Demonstrationen der Leiblichkeit des Auferstandenen berichten [...]. Aber zweifellos sind das spätere Bildungen, von denen Paulus noch nichts weiß" (Bultmann 1954,44). En historisk opstandelse er en legende, som Paulus tilsyneladende, ifølge Bultmann, ikke kender til². Paulus er en vigtig skikkelse for Bultmann: "Bultmann menar att Paulus grundade den kristne teologin" (Abrahamson 2001,72). Når Paulus, som den kristnes teologis grundlægger, ikke taler om en legemlig opstandelse, må dette betyde, ifølge Bultmann, at opstandelsen ikke hører til den oprindelige kristendom, men er en senere tilføjelse. Den historiske Jesus spiller, ifølge Bultmann, en lille rolle for Paulus, ikke forstået således at den historiske Jesus er uvæsentlig for troen: "Korsfästelsen är en nödvändig historisk händelse" (Abrahamson 2001,73), men det handler om, at Jesus levede som menneske på jorden og blev korsfæstet, ikke *hvordan* han levede: "Hur han [Jesus] levde intresserar inte Paulus." (Abrahamson 2001,73). Ud fra Paulus kan vi, ifølge Bultmann, kun sige, at Jesus levede på jorden og blev korsfæstet. Det lader sig ikke gøre at sige noget om Jesu opstandelse, og fordi Paulus ikke nævner en historisk opstandelse, må dette være en senere tilføjelse.

Mark 16,1-20 – en senere tilføjelse

Der er fra flere sider sået tvivl omkring slutningen på Markus evangeliet. Bultmann mener, at Mark 16,1-8 må ses som en senere tilføjelse: "Enligt Bultmann är Mark 16:1-8 en sekundär berättelse som inte tillhört den ursprungliga texten utan fogats dit senare" (Abrahamson 2001,79). Dette bygger Bultmann blandt andet på, at kvinderne, der nævnes i Mark 16,1, lige er blevet nævnt i Mark 15,47. Markus har ingen grund til at nævne dem igen. Dette tyder på, at Mark 16,1-8 er en senere tilføjelse (Abrahamson 2001,79). Der er, ifølge Bultmann, altså ingen opstandelsesberetning i Markus evangeliet, og da dette er det ældste evangelium, og da de andre evangelier har lånt eller kopieret deres opstandelsesberetninger derfra, findes der heller ikke i de andre evangelier en autentisk opstandelsesberetning. Andre har talt for tolkninger, hvor det ikke er hele perikopen, der er en senere tilføjelse, men blot dele af perikopen. Regin Prenter gengiver således Kirsopp Lakes forståelse:

"[...] kvinderne tog fejl og gik til en forkert grav, hvor de traf en ung mand, som sagde til dem: "Han er ikke her", og, idet han pegede hen til den rigtige grav, forklarede: "Se, dér er stedet, hvor de lagde ham". Sætningen: "Han er opstanden", skulle da være en senere tilføjelse" (Prenter 1998,465).

² Angående Jesu tilsynekomster argumenterer Bultmann for, at særligt 1 Kor 15 ikke handler om, at vidnerne står inde for en historisk opstandelse, men de står inde for Paulus' forkyndelse (Bultmann 1954,45).

Lake forstår kun linjen “han er opstået”³ (Mark 16,6) som en senere tilføjelse, og lader resten af perikopen stå som en original del af Markus evangeliet. Det, der står tilbage, er en beretning uden Jesu opstandelse.

Ifølge Bultmann taler hverken Paulus eller evangelierne i deres oprindelige form, om Jesu legemlige/historiske opstandelse fra de døde, og de beretningerne, der påstår, at Jesus er opstået legemligt, bør betragtes som senere tilføjelser. Jesus Kristus er, ifølge Bultmanns tolkning af de Nytestamentlige tekster, ikke opstået legemligt/historisk fra de døde: “I Bultmanns teologi finns inget utrymme för att man skall kunna tala om att Jesus som person levde vidare efter döden” (Abrahamson 2001,78). Men er dette en troværdig plausibel tolkning/teologi?

Prenter gør opmærksom på, at evangeliernes beretninger om Jesu opstandelse er meget detaljeret og knyttet til konkret virkelig historie: en konkret dag (tredjedagen efter korsfæstelsen) og et konkret sted (Josef fra Arimatæas grav i haven) (Prenter 1998,463). Wright gør det desuden klart, at de Nytestamentlige forfattere har kunnet adskille fakta fra fiktion: “[...] 'early Christian writers' knew quite well the distinction between literal and metaphorical language [...]” (Crossan 2006,171). Det skyldes ikke uvidenhed eller mangel på omtanke for ordvalget, at evangelisterne skrev, som de gjorde. De har, som Prenter tolker det, bevidst valgt en måde at formulere sig på, der indikerer en bogstavelig læsning: “det er tydeligt nok, at opstandelsen i evangelierne også er opfattet som historisk virkelighed” (Prenter 1998,464). Angående at Matthæus, Lukas og Johannes skulle have kopieret deres opstandelsesberetninger fra Markus, sådan som Bultmann hævder, skriver Højlund:

“En nærlæsning af de forskellige versioner af denne beretning bekræfter dette [forskellene på evangeliernes opstandelsesberetninger]. Alene en rent statistisk opgørelse viser, at af de 123 ord, som Lukas bruger til denne beretning, findes kun de 16 i Markus' udgave (som består af 138 ord). Og af de 136 ord, som Matthæus bruger, findes kun de 35 hos Markus” (Højlund 2007,260).

Forskellene er så store, at det er ren spekulation at sige, at de andre evangelister har kopieret fra Markus. Wright skriver humoristisk: “[...] one could be forgiven for thinking that the evangelists had set out to see how *different* from one another they could possibly be” (Wright 2003,589 original kursivering). Bultmanns tolkning bygger tilsyneladende kun på et ønske om, at opstandelsesberetningerne ikke skal være sande. For hvis Mark 16,1-8 er en senere tilføjelse, sådan som Bultmann mener at have påvist, så kan de andre opstandelsesberetninger også afskrives, da de er senere, og de kan klassificeres som apostolske legender (Abrahamson 2001,79).

Angående Bultmanns forståelse af Paulus' tavshed omkring Jesu legemlige opstandelse, er det ifølge Højlund et: “udtryk for en grundlæggende misforståelse af, hvad Paulus siger.” (Højlund 2007,256). Det er tydeligt for Højlund, at Paulus

3 Prenter citerer fra DO31/48, og jeg har valgt at citere fra DO92, derfor denne forskel på “Han er opstanden” og “Han er opstået”.

har forstået både Jesu opstandelse og den kommende opstandelse som legemlig. Den samme tolkning af Paulus har også Prenter. Prenter medgiver Bultmann, at Paulus ikke udtrykkeligt nævner den tomme grav, men, skriver Prenter: "den betonedede omtale, som Jesu begravelse får hos Paulus er vanskelig forståelig, hvis den ikke netop indeholder en hentydning til forestillingen om den tomme grav" (Prenter 1998,465), hvorved han henviser til 1 Kor 15,3b-4: "at Kristus døde for vore synder efter Skrifterne, at *han blev begravet*, at han opstod på den tredje dag efter Skrifterne," (DO92, tilføjet kursivering). Gary Habermas deler Prenters forståelse af 1 Kor 15,3-4, og mener at Paulus' fremhævelse af begravelsen må vise, at der skete noget med Jesu lig (Habermas 2000,110). Jesu legemlige opstandelse som *ord* er ganske vist ikke til stede hos Paulus, men *sagen* er uden tvivl til stede ifølge Prenter. Han mener, at den forudsætning hvorpå man bygger eller konstruerer - som Prenter formulerer det (Prenter 1998,465) - tolkningen af de Nytestamentlige skrifter, er på fraværet af Paulus' brug af ordet "Jesu legemlige opstandelse". Men da denne forudsætning er forkert, bliver også selve konstruktionen forkert. Netop Paulus' henvisning til, at Jesus blev begravet i 1 Kor 15,4 betyder, ifølge Prenter, at "Paulus [...] forestiller sig opstandelsen som legemlig opstandelse" (Prenter 1998,465). Både Højlund og Prenter tolker altså, at Paulus har en klar forestilling om, at Jesus er opstået fra de døde – legemligt, og finder ikke belæg for det, Bultmann bygger på: nemlig at grunden til, at Paulus ikke nævner *ordet* "Jesu legemlige opstandelse", er fordi, han ikke kender til en sådan opstandelse. Det gjorde Paulus ifølge både Højlund og Prenter.

Opsummering

Bultmann bygger sin argumentation på to elementer: at Paulus ikke nævner den tomme grav eller Jesu legemlige opstandelse, og at Mark 16,1-8 er en senere tilføjelse. Begge disse elementer har, som vist ovenfor ikke meget hold i de Bibelske skrifter, og som Prenter skriver: "En konstruktion af denne art [...] er imidlertid alt for tydeligt præget af medbragte forudsætninger til at virke troværdig" (Prenter 1998,466). På baggrund af ovenstående redegørelse for både Bultmanns argumenter og argumenterne imod Bultmanns tolkning kan det siges, at Bultmanns tolkning ikke bygger på et seriøst eksegetisk arbejde, men er en konstruktion med en forudsætning. Hvilken forudsætning er det så? Netop den som jeg citerede Højlund for i begyndelsen; opstandelsen fra de døde strider simpelthen imod "den virkelighedsopfattelse, mennesker i dag, også kristne, nu engang har, og som man ikke uden videre kan sætte sig ud over. Mennesker i dag er ikke i stand til at rumme tanken om en død, der opstår igen." (Højlund 2007,246). Det handler ikke så meget om teologi eller Bibelsyn, men langt mere om *verdenssyn*. Gustavsson gør opmærksom på, at afvisning af opstandelsen næsten altid bunder i et naturalistisk verdensbillede (Gustavsson 2000,136), og det er vel netop det, Bultmanns *afmytologiseringsprojekt* handler om: at Gud ikke kan gribe ind i verden - eller i hvert fald ikke gør det - på overnaturlige, mystiske måder. Det drejer sig om forudsætninger, og ikke om kristendommen selv, at tolke Jesu opstandelse metaforisk. For som vist lægger kristendommen op til, at Jesus opstod historisk fra de døde. Sådan forstod både evangelisterne og Paulus det.

Ovenpå på denne gennemgang giver det mening at se på, hvordan den tomme grav skal forstås. Inden jeg vil kigge på de mest almindelige forklaringer på den tomme grav, vil jeg se på, hvad den tomme grav kan bruges til, hvis det altså kan fastslås, eller der i det mindste kan være indicier på, at Jesu grav er tom, fordi han opstod fra de døde. På hvilken apologetisk måde kan indiciene bruges?

Indiciernes apologetiske brug

Hvis det kan påvises, at grunden til, at Jesu grav er tom, er fordi, han er opstået fra de døde, er det nærliggende at mene, at dette også må være et bevis for, at Gud findes, og der behøves derfor ikke andre beviser for Guds eksistens. Det er denne forståelse, Gary Habermas lægger op til (Habermas 2000,92-121). Habermas redegør i *Five views on Apologetics* for det, han kalder *Evidential Apologetics* som én måde at se og drive apologetik. I korte træk kan hans gennemgang beskrives i syv punkter (Habermas 2000,94-98): 1) *Evidential Apologetics* er en specifik kristen apologetik, der forsøger at vise kristendommens sandhed, mere end teisme i det hele taget. Det gør den ud fra historiske beviser. 2) Dog må man samtidig være klar over, at den objektive historie (at det er sket) tolkes subjektivt, alt efter verdenssyn, personlighed, kontekst og de mange andre faktorer, der spiller ind i tolkningen af historien. 3) *Evidential Apologetics* er en defensiv apologetik, der forsvarer troen mod de, som søger at modbevise kristendommens sandhedskrav. 4) Man må være klar over, ifølge Habermas' redegørelse, at det er umuligt at tvinge nogen ind i Guds rige igennem logik og beviser (Habermas 2000,96). Det er kun Gud, der kan omvende mennesker. 5) Der er "common ground" (Habermas 2000,97) mellem den troende og den ikke-troende. Det er ikke to helt forskellige verdenssyn, der ikke kan snakke sammen. Der er enighed om flere ting - det gælder blandt andet den generelle skabelse, Guds billedlighed og historisk data -, men uenigheden er også til stede i blandt andet epistemologien. 6) Det er Helligånden, der virker igennem menneskers apologetik. Helligåndens opgaver i apologetikken er flere; det er Helligånden, der bringer den ikke-troende til sig, og det er Helligånden, der giver vished til den troende. 7) I det sidste punkt beskriver Habermas, at de fleste, der går ind for en evidential apologetik, ikke kun holder sig til denne måde at drive apologetik. De mener, at det er en god måde, men benytter sig også af andre metoder, for eksempel de naturvidenskabelige argumenter for Guds eksistens.

Sådan er Habermas' beskrivelse af *Evidential Apologetics*, og derefter griber han direkte til Jesus. Det er, mener Habermas, ved Jesus, at apologetikken skal starte. Det handler om Jesu lære, død og opstandelse. Habermas' argumentation for kristendommens sandhed består derved af mere end argumenterne for Jesu opstandelse. Men her vil jeg fokusere specifikt på Jesu opstandelse som apologetisk middel. *Evidential Apologetics* er en såkaldt "one-step" eller "single-step" metode (Feinberg 2000a,129). Deri adskiller *Evidential Apologetics* sig fra *Classical Apologetics* som William Lane Craig beskriver i samme bog (Craig 2000a,26-55). Her er der tale om en "two-step", der først forsøger at bevise teismen - at der er en højere magt eller gud - og derefter forsøger at påvise, at

kristendommen er den sande religion. Craig giver da også Habermas ret i, at *Evidential Apologetics* er en gyldig metode, og betegner faktisk også sig selv som *evidential* (Craig 2000b,122). Det må da også, ret logisk, være nok at kunne bevise kristendommens sandhed, for er kristendommen sand, må Gud jo naturligt også være det. Kan det bevises, at Jesus er opstået fra de døde, så er kristendommen sand, og derfor må Gud også være det. Regin Prenter mener dog ikke, at den tomme grav kan bruges apologetisk:

“Den tomme grav er ikke i første række at opfatte som et apologetisk motiv, som et bevis, der skal kunne tvinge vantroen til kapitulation. Som sådant er den i øvrigt meget dårligt egnet. Den kan netop intet bevise, fordi man altid kan forklare sig den som en misforståelse. Derimod er den tomme grav et uundværligt led i troens opfattelse af opstandelsen som eskatologisk virkelighed” (Prenter 1998,467).

Den tomme grav kan, ifølge Prenter, ikke i første række bruges apologetisk, men handler om eskatologi. Højlund gengiver, at Bultmann er inde på noget i samme stil: “At argumentere for troen ved hjælp af opstandelsen er at argumentere ved hjælp af noget, som i sig selv kræver tro, eller rettere: kræver en overmenneskelig præstation, nemlig af man ofrer sin fornuft” (Højlund 2007,246). Hvis den tomme grav skal kunne bruges apologetisk kræver den altså en forudsætning, nemlig at Gud findes: “Guds eksistens er [...] en forudsætning for opstandelsen” (Gustavsson 2000,139). Dette er en af de forudsætninger, jeg mener, en opgave som denne bør have, hvis den skal give nogen mening. Når det så er sagt, tror jeg, at det Prenter mener med “bevis”, i ovenstående citat, er det som Paul D. Feinberg kalder *demonstrably sound arguments* (Feinberg 2000b,148), som han beskriver således: “coercive in the sense that anyone who wants to retain rationality must accept the argument” (Feinberg 2000b,148). Feinberg mener, at det ikke kan lade sig gøre at komme med sådanne argumenter for kristendommen, så han er meget mere eksplicit end Craig og Habermas i sin beskrivelse af argumenterne som indicier:

“The argument for theism and Christianity is an informal one, not a formal one. There are neither premises nor derivations. It is more like the brief that a lawyer brings, or an explanation that a historian proposes, or an interpretation in literature” (Feinberg 2000b,151).

Netop sådan mener jeg, at argumentationen om den tomme grav skal bruges; det er ikke tvingende beviser, men det kan måske - sammen med andre argumenter - være et indicium på, at kristendommens lære om Jesus som opstanden er sand. Argumenterne for den tomme grav er ikke, som jeg ser det, *demonstrably sound arguments*, men indicier på Jesu opstandelse fra de døde. Hvis de indicier skal have nogen vægt, er der nogle forudsætninger, der må være til stede på forhånd. Blandt andet at Gud eksisterer. Denne opgave tager således sit udgangspunkt i trin to i en *two-step* apologetik, sådan som Craig lægger op til. Apologetikken, jeg lægger op til, er en blandingsapologetik, der består både af *Classical, Evidential*

og *Cumulative Case Apologetics*.

Guds eksistens er ikke den eneste forudsætning, denne opgave har. Jeg vil i det følgende kort forklare, hvilke forudsætninger jeg mener, der bør have, hvis en argumentation for den tomme grav skal kunne godtages. På grund af pladsen vil jeg blot nævne forudsætningerne, og ikke forsøge at argumentere nærmere for dem. For eksempel vil jeg ikke komme med argumenter for at Gud eksisterer, men blot forudsætte, at Gud eksisterer.

Forudsætninger

Argumentationen for Jesu opstandelse ved hjælp af den tomme grav bygger på to forudsætninger. Den første er, at der findes en transcendent Gud, og universet er derved ikke et lukket system af årsag-virkning, men et åbent system. Den anden forudsætning er tilgangen til de Bibelske tekster. Disse må læses som alle andre historiske tekster.

Da, som tidligere nævnt, grunden til en skepsis eller afvisning af Jesu opstandelse næsten altid bunder i menneskers verdenssyn (Gustavsson 2000,137), er det først verdensbilledet, der skal ændres. Gustavsson skriver: "De fleste mennesker er dog så fastlåste i deres verdensbillede, at historiske argumenter for Jesu opstandelse ikke umiddelbart har nogen vægt" (Gustavsson 2000,139). Det vil altså, ifølge Gustavsson, ikke have meget vægt, at kunne give indicier for, at Jesus er opstået fra de døde, hvis mennesker ikke har en forudsætning, der tillader en overnaturlig magt, der kan oprejse Jesus fra de døde. Den første forudsætning må være, at der er en transcendent Gud, som har magten til at gøre det. Menneskers naturalistiske verdensbillede gør, at synet på universet bliver "et lukket system af årsag og virkning" (Gustavsson 2000,137). Ud fra en naturalistisk forudsætning giver opstandelsen ikke mening, for er der ikke en Gud, som kan gribe ind i verden og ændre de naturlove som vi kender til, vil de døde ikke opstå. Men - skriver Gustavsson: "Kristendommen hævder ikke, at opstandelsen er en mærkværdighed, der er opstået inden for naturens egen ramme, eller en undtagelse, som vores ellers udmærkede naturlov har ladet passere" (Gustavsson 2000,138). Nej, det, kristendommen hævder, er, at universet er et åbent system af årsag og virkning, og Gud kan gribe ind i verden og ændre på naturlovene, hvis han ønsker det, og kan derfor - for eksempel - oprejse Jesus fra de døde. Jesu opstandelse skal, som Gustavsson formulerer det: "ikke forstås som et ejendommeligt naturfænomen, men som Guds radikale og *overnaturlige indgreb* i verden [...]" (Gustavsson 2000,139 tilføjet kursivering). Dette er den første forudsætning, argumentationen for Jesu opstandelse ved hjælp af den tomme grav har.

Den anden forudsætning handler om de Bibelske skrifter. Det handler ikke om at man skal have et bestemt bibelsyn, men blot om at de skal tages "alvorligt som historiske kilder" (Gustavsson 2000,143). Det betyder blandt andet, at der ikke kan klippes i teksterne, sådan som, blandt andre Bultmann gjorde sig kendt for, i sit afmytologiseringsprojekt. Her blev alt, der ikke lod sig forklare ved hjælp af

naturlovene, det vil sige alt, der er overnaturligt, skåret fra på forhånd. Hvis den første forudsætning, at der findes en transcendent "Gud, der kan, hvis han vil, og når han vil, vælge at handle imod naturlovene eller tilføre noget nyt" (Gustavsson 2000,138-139), så må mirakler og hændelser, der strider imod naturlovene også kunne finde sted. De Bibelske tekster kan og skal behandles som alle andre historiske kilder, og ikke blot afskrives, fordi teksterne for de kristne er helligskrift⁴. De Bibelske teksters historicitet er for Michael Licona en af de helt store forudsætninger for, at kunne tale om Jesu opstandelse fra de døde: "After all, if the Gospels are not historically reliable sources, then it would appear to be a difficult task to establish that historians could prove that Jesus had been raised from the dead" (Licona 2012,138-139). Licona tager udgangspunkt i Bart Ehrman, der mener, at historikere ikke kan bruge de Nytestamentlige skrifter - og især evangelierne - til at sige noget om Jesu opstandelse. Dette afviser Licona og konkluderer, at Ehrman er meget selektiv i sin vurdering af hvilke Bibelske tekster, der er at regne for historiske og hvilke, der ikke har hold i historien. For Licona er evangelierne historiske og må behandles som sådan. Det gør de fleste forskere også, ifølge Licona: "Most importantly, modern scholars, including Ehrman, mine the Gospels for historical nuggets and find numerous facts that can be known about Jesus." (Licona 2012,142). Evangelierne, og de Nytestamentlige skrifter i det hele taget, bør regnes for historisk troværdige, og de kan derfor hjælpe os til en forståelse af, hvad der faktisk skete med Jesu, nu, tomme grav.

Efter disse drøftelser, om hvorvidt de Bibelske tekster forstår Jesu opstandelse historisk eller symbolsk og de forudsætninger, der bør have inden argumentationen for Jesu opstandelse ved hjælp af den tomme grav, kan godtages, vil jeg nu se på de forklaringer, der almindeligvis gives på, hvorfor Jesu grav er tom. Hvilke er sandsynlige, og hvilke er ikke sandsynlige?

Forklaringerne på Jesu tomme grav

Der er givet mange forskellige forklaringer på, hvorfor Jesu grav var tom, og igennem tiden er der kommet mange modargumenter til de naturalistiske forklaringsmodeller, der hævder, at Jesus ikke er opstået. Forklaringsmodellerne er beskrevet hos mange forfattere; nogle fastslår blot, at der findes naturalistiske forklaringer på Jesu tomme grav, men forsøger ikke at give et svar på dem - således for eksempel Kai Kjær-Hansen (1995,213) -, mens andre forsøger at svare på nogle af forklaringsmodellerne, men ikke dem alle. Jeg vil her samle, redegøre for og svare på de mest almindelige naturalistiske forklaringsmodeller for Jesu tomme grav.

De kan, så vidt jeg kan se, deles ind i fire kategorier:

- 1) Tyveri.
- 2) Jesus var slet ikke død.

⁴ Af plads hensyn vil jeg henvise til blandt andre Gustavsson, der har et afsnit om Bibelens troværdig i *Med god grund* (Gustavsson 2000,224-233) og Torben Kjær's kapitel i *Skrift og Åbenbaring* om evangeliernes troværdighed (Kjær 1997,79-101).

3) Den tomme grav var ikke Jesu grav.

4) Jesus blev gjort levende igen og opstod fra de døde.

Disse fire kategorier kan inddeles i yderligere overskrifter, men jeg vil her forsøge at svare på dem hver kategori for sig. Selvfølgelig vil flere argumenter gå igen i kategorierne, men det er, efter min bedste overbevisning, den mest overskuelige måde at fremstille argumenterne og modargumenterne på.

Tyveri

Det har siden Nytestamentlig tid været påstået, at grunden til, at Jesu grav var tom, var på grund af tyveri (Matt 28,11-15). Der har været flere teorier om hvem, der skulle have taget Jesu lig: romerne, jøderne, gravrøvere eller Jesu egne disciple. Men hvor sandsynligt er det, at Jesu lig skulle være blevet stjålet?

Bibelen fortæller, at de jødiske ledere, ypperstepræsterne og farisæerne, var nervøse for, at Jesu lig skulle forsvinde. Derfor bad de Pilatus om at sætte vagter ved Jesu grav, for at Jesu disciple ikke skulle komme og tage ham, og efterfølgende påstå, at han var opstået fra de døde (Matt 27,62-66). Bibelen fortæller også, at foran graven blev der væltet "en stor sten" (Matt 27,60), og at denne store sten blev forseglet (Matt 27,66). Romerne og de jødiske ledere gjorde, ifølge de Bibelske tekster, hvad der stod i deres magt for at bevogte Jesu lig. Men kunne det alligevel tænkes, at liget blev stjålet? For eksempel kunne romerne, som jo stod vagt, have taget liget. Ud over det faktum at det ikke giver ret meget mening, for hvorfor skulle de gøre det, så mener Gregory Boyd også, at de romerske soldater "stod inde for Jesu legeme med deres eget liv"⁵ (Boyd 2002,110). Bibelen selv lægger også op til, at der har været en konsekvens for de romerske soldater. Ypperstepræsterne bestak i hvert fald de romerske soldater og bad dem om at lyve, og lovede dem at de nok skulle hjælpe dem, hvis de kom i problemer: "I skal sige: Hans disciple kom om natten og stjal ham, mens vi sov. Kommer det statholderen for øre, skal vi nok tage os af ham og holde jer udenfor" (Matt 28,13-14). Det er altså usandsynligt, at de romerske soldater skulle have taget Jesu lig, både på grund af den fare de satte sig selv i, og på grund af spørgsmålet om hvorfor de skulle gøre det – hvad ville de vinde ved at gøre det? Der er da heller ikke mange, som bruger denne forklaring. Langt flere bruger forklaringen, at jøderne - altså Jesu fjender - fjernede Jesu lig, og at det er derfor, graven er tom. Men er denne forklaring sandsynlig? Bibelen fortæller sine læsere, hvorfor dette dårligt kan hænge sammen. Hvis ypperstepræsterne og farisæerne - som Bibelen fortæller - gik til Pilatus for at få graven bevogtet, hvorfor skulle de så selv stjæle Jesu lig? Matt 27,62 siger, at det var dagen efter forberedelsesdagen, det vil sige om lørdagen, hvor Jesus blev korsfæstet om fredagen⁶, at jøderne gik

5 Boyd nævner dette i en parentes, og jeg har ikke kunnet finde andre skriftlige kilder på, at det har forholdt sig sådan, så måske skal denne påstand tages med et vist forbehold.

6 Der skal her gøres opmærksom på den tilsyneladende uenighed mellem de synoptiske evangelier og Johannes evangeliet. De synoptiske evangelier siger, at Jesus indstiftede nadveren, da påskelammet blev slagtet: "Og den første dag under de usyrede brøds fest, *da man slagtede påskelammet*, spurgte hans disciple ham [...]" (DO92 Mark 14,12a tilføjet kursiv)

til Pilatus for at få et vagtmandskab stillet ved Jesu grav. Der fortælles det også som sagt, at graven bliver forsegleet. Jesus har altså med stor sandsynlighed været i graven lørdag morgen, og det indikerer, ifølge Gustavsson, at: “inden de forseglede graven, har de givetvis sikret sig, at den døde krop stadig lå på sin plads – ellers var der jo ingen mening i at lade graven bevogte” (Gustavsson 2000,147). Når nu ypperstepræsterne vidste, at Jesus var i graven, og at denne grav nu blev bevogtet, hvorfor skulle de så fjerne liget: “Jesu fjender havde allerede hans legeme under kontrol og havde dermed muligheden for effektivt at standse eventuelle rygter om opstandelse” (Gustavsson 2000,148). Eventuelle rygter om Jesu opstandelse var netop grunden til, at jøderne ønskede at få et vagtmandskab:

“Herre, vi er kommet i tanker om, at denne bedrager, mens han endnu var i live, sagde: Efter tre dage opstår jeg. ⁶⁴ Befal derfor, at graven skal bevogtes indtil tredjedagen, for at ikke hans disciple skal komme og stjæle ham og sige til folket: Han er opstået fra de døde. For så bliver det sidste bedrageri værre end det første.” (DO92 Matt 27,63-64)

Hvis ypperstepræsterne vidste, at Jesu lig stadig lå i graven, da de havde sikret sig dette lørdag morgen, ville det være den mindste sag at stoppe de efterfølgende rygter om Jesu opstandelse – de kunne blot have vist Jesu døde legeme frem. Da ville rygterne være stoppet med det samme. Og det samme gør sig gældende, hvis Jesu fjender, ypperstepræsterne og farisæerne, selv havde taget Jesu lig – de kunne have vist ham frem, da disciplene begyndte at prædike, at han var opstået (Gustavsson 2000,148) men “det gjorde de ikke, og det er det bedste bevis på, at Jesu modstandere ikke vidste, hvor kroppen var” (Gustavsson 2000,148). Jesu fjender vidste ikke, hvor Jesu lig var, hvilket kan indikere, at det var nogle andre, der havde taget liget – hvis teorien om tyveri skal holde stik. En af de muligheder, der er tilbage, er, at det var gravrøvere, der havde taget Jesu lig. Wright skriver: “Tombs were often robbed in the ancient world, adding to grief both insult and injury” (Wright 2003,688). Det var ikke unormalt, at gravsteder blev udsat for røveri, så er dette ikke en plausibel forklaring på, hvorfor Jesu lig var væk? Flere elementer spiller ind i en afvisning af dette. For det første var der, som sagt, sat et vagtmandskab op ved graven, og liget må være blevet stjålet, mens dette vagtmandskab var til stede, ud fra antagelsen om at Jesus stadig var i graven lørdag morgen og var væk søndag morgen. Det var altså ikke nogen let grav at røve. Dertil kommer en lille detalje, Johannes oplyser sine læsere om. For den tomme grav var faktisk ikke helt tom: “Simon Peter, som fulgte efter ham, nåede nu også frem; han går lige ind i graven og ser linnedklæderne ligge der ⁷ og klædet, som Jesus havde haft over hovedet; det lå ikke sammen med

og tilsvarene i Matt 26,17-20 og Luk 22,7. Jesus er altså ifølge de synoptiske evangelier i live, da påskelammet slagtes. Johannes evangeliet siger derimod, at Jesus blev korsfæstet, da påskelammet blev slagtet (Joh 13,1.27;18,28;19,14.31.36.42). Der er altså en forskel på, hvornår Jesus blev korsfæstet ifølge de synoptiske evangelier og Johannes evangeliet. Det er ikke emnet for denne opgave, men jeg vil henvise til D.A. Carson, der mener, at der er to forklaringsmodeller for denne tilsyneladende uenighed. (Carson 1991,455-456)

linnedklæderne, men rullet sammen på et sted for sig selv.” (DO92 Joh 20,6-7). Jesu legeme var altså væk, men de klæder, Jesus var blevet svøbt og begravet i (Joh 19,40), var ladet tilbage. Gustavsson kommenterer på disse ligklæder: “Hvilken gravrøver ville vel tage ligklæderne af liget og folde dem pænt sammen for derefter i direkte kontakt med blod og sår at slæbe kroppen væk gennem Jerusalems forstæder?” (Gustavsson 2000,149). Teksten fra Johannes evangeliet kan også forstås som om, at linnedklæderne var blevet stive af al den myrra og aloe, som Nikodemus og Josef havde salvet liget med (Joh 19,39) (Gustavsson 2000,149). I så fald bliver et røveri endnu mindre sandsynligt, for så lå ligklæderne uberørt. Wright skriver:

“The fact that the grave-clothes were left behind showed that the body had not been carried off, whether by foes, friends or indeed a gardener (verse 15). Their positioning, carefully described in verse 7, suggests that they had not been unwrapped, but that the body had somehow passed through them, much as, later in, it would appear and disappear through locked doors (verse 19)” (Wright 2003,689).

Netop ligklædernes placering var det, der, ifølge Johannes evangeliet, overbeviste “den anden disciple” (Johannes) om opstandelsen, så han kom til tro (Joh 20,8). Et gravrøveri er, ifølge både Wright og Gustavsson, ikke sandsynligt. Derved mener de gravrøverier i alle henseender. Men alligevel kan det vel tænkes, at Jesu disciple på en eller anden måde er kommet forbi vagterne, har brudt forseglingen, rullet stenen fra graven og derefter fjernet liget, uden at det har kunnet ses på ligklæderne? Stjal Jesu disciple Jesu lig? Matthæus fortæller jo, at rygter om, at disciplene stjal Jesu legeme om natten, var det, der var i omløb på den tid. Så er det sandsynligt? Udover de ovennævnte problemer ved at disciplene skulle stjæle liget: vagterne, forseglingen, stenen og ligklædernes placering, så er der yderligere to indicier, der usandsynliggør, at Jesu disciple skulle have taget Jesu lig, og derefter påstå, at han var opstået fra de døde. For det første er der den forvandling, der sker med disciplene. De Nytestamentlige skrifter er hudløst ærlige om disciplenes fejl og svigt, før Jesus blev korsfæstet. Vi læser blandt andet om at alle disciplene flygter i Getsemane have (Mark 14,50). Vi hører også om hvordan Peter tre gange fornægtede Jesus, da Jesus blev forhørt (Matt 26,69-75). Også Thomas - der har fået det lidet flatterende navn “tvivleren”, fordi han ikke kunne tro på Jesu opstandelse, inden han selv havde rørt ved Jesu sår (Joh 20,24-29) - beretter evangelierne om. Det er ikke just en forsamling af helte, men derimod en flok bange og svigtende mennesker. Der sker dog en radikal ændring efter Jesu påståede opstandelse. De går fra at flygte til at være glade for pisk på grund af Jesu navn (ApG. 5,40-41). Flere af apostlene lider martyrdøden, deriblandt Peter. Det var utænkeligt at de ville gøre det, hvis de ikke var overbevist om Jesu opstandelse. Gustavsson skriver, at det er vanskeligt at forstå: “[...] hvordan mennesker først stjæler en mishandlet og livløs krop for bagefter at bekende sig af hele deres hjerte til en løgn.” (Gustavsson 2000,149). Det er tydeligvis en sand glæde over og en oprigtig tro på, at Jesus var opstået fra de

døde. Man kan dertil spørge, hvad disciplene ville vinde, ved at påstå at Jesus var opstået? For det evangelium de prædiker, vinder de intet ved selv - hverken rigdom eller anseelse. Gustavsson konkluderer: "Disciplene kan ikke have stjålet kroppen" (Gustavsson 2000,149). Det andet argument, for at det er usandsynligt, at disciplene har taget Jesu legeme, er, at de ikke selv forventede, at Jesus skulle opstå. Dette fortæller blandt andet beretningen om Emmausvandrerne i Luk 24. De vidste ikke, hvad de skulle mene om kvindernes påstand om, at Jesus var opstået fra de døde. For selvom Jesus havde sagt, at han skulle opstå, var det svært for dem at tro på det, og først da han åbenbarede sig for dem, kom de til tro på, at han var opstået. Thomas er et andet eksempel på, at disciplene ikke forstod, at Jesus virkelig mente, at han fysisk ville stå op af graven. Disciplene havde, som tidligere nævnt, samme verdensbillede, som vi har i dag; døde forbliver døde, de står ikke op af graven. Johannes evangeliet skriver helt eksplicit, at disciplene ikke troede på en opstandelse, før det var sket: "Indtil da [da de så ligklæderne i den tomme grav] havde de nemlig ikke forstået Skriftens ord om, at han skulle opstå fra de døde" (DO92 Joh 20,9). De havde brug for noget håndgribeligt: "For at tro på noget så utroligt som Jesu opstandelse krævede de lige så håndfaste beviser, som vi ville gøre det i dag" (Gustavsson 2000,152). Disciplene havde altså ikke selv en tro på at Jesus skulle opstå fra de døde, så hvorfor skulle de opfinde en så, i deres egne øjne, ufattelig løgn?

Det rejser altså nogle spørgsmål at sige, at Jesu lig blev stjålet, enten af romerne, jøderne, gravrøvere eller Jesu egne disciple. Flere elementer taler imod: vagtmandskabet, forseglingen af graven, stenen foran graven, ligklædernes placering, disciplenes forvandling og deres manglende tro på opstandelsen, før de havde set ham eller den tomme grav. For mange er et gravrøveri af den ene eller anden art usandsynligt. Højlund mener, at sådanne forklaringsmodeller "fører til store forklaringsproblemer på andre områder" (Højlund 2007,244). Men hvad hvis nu der ikke var nogen, der stjal Jesu lig, men at Jesus slet ikke var død og enten ikke blev lagt i en grav eller blev lagt i graven skindød, og selv gik ud af graven?

Jesus var slet ikke død

Den tomme grav er også forsøgt besvaret ved at hævde, at Jesus slet ikke døde på korset. Påstanden har, klassisk set, tre forklaringsmodeller: 1) det var slet ikke Jesus, der døde på korset, 2) det var Jesus, der blev korsfæstet, men han blev taget ned fra korset, før han døde og blev ikke lagt i graven, og 3) det var Jesus, der blev korsfæstet, men han blev taget ned fra korset, inden han døde og blev lagt skindød i graven.

Det er, ifølge Kurt Christensen, "den toneangivende muslimske forståelse, at de [jøderne] troede, at de havde korsfæstet Jesus, men at det i virkeligheden var en anden" (Christensen 2013,162). Det var altså, ifølge muslimerne, slet ikke Jesus, der blev korsfæstet, men Judas, som Gud havde fået til at ligne Jesus, der blev korsfæstet (Christensen 2013,162). Dette bygger muslimerne på et enkelt vers i Koranen:

"[...] og fordi de sagde: 'Vi har dræbt Messias, Jesus, Marias søn, Guds

udsending' – men de dræbte ham ikke, og de korsfæstede ham ikke. Det forekom dem blot således. De, der er uenige om ham, er i tvivl om den sag. De har ingen viden derom, men kun løse formodninger. De har med sikkerhed ikke dræbt ham. Nej, Gud løftede ham op til sig. Gud er mægtig og vis” (Sura 4.157-158 gengivet efter Christensen 2013,162).

Dette vers tolker de fleste muslimer som sagt, som, at det ikke var Jesus, men en anden, nemlig Judas, der blev korsfæstet. Jesus blev “taget legemligt op til Gud før korsfæstelsen” (Christensen 2013,162). En teori som denne har meget lidt at støtte sig til, for der er kun det ene vers i Koranen, der afviser at Jesus blev korsfæstet. Der er intet andet historisk belæg for en påstand som denne⁷. Tilgængæld er de fleste forskere enige om, at Jesus døde ved korsfæstelsen. Habermas citerer John D. Crossan for at have sagt: “That he was crucified is as sure as anything historical can ever be” (Habermas 2000,108). Jesu død på korset er, ifølge Habermas, det mest sikre, der kan siges om den historiske Jesus (Habermas 2000,108). Det er dermed sagt, at der ingen grund er til at sætte spørgsmålstegn ved om Jesus blev korsfæstet. Det er så historisk, som noget kan være. Spørgsmålet må da være, om han døde på korset, og om han opstod fra de døde. Det er en muslimsk bevægelse ved navn *Ahmadiyya*, der er kendt for at hævde, at Jesus blev korsfæstet, “men blev taget ned fra korset, før han døde, og senere døde i Kashmir” (Christensen 2013,61). Dette afviser Bibelen dog flere gange. En af de ting, der er overraskende veldokumenteret i evangelierne, er netop at Jesu døde på korset. Der nævnes flere beviser på, at Jesus var død, da han blev taget ned fra korset. Det nævnes for det første, at det undrer Pilatus, at Jesus allerede var død efter så kort tid, så han sendte en romersk soldat ud for at se, om han virkelig var død, og denne bekræftede, at Jesus var død (Mark 15,44-45). Men inden dette skete, havde de romerske soldater set, at Jesus var død (Joh 19,33) og for at være sikre, havde de stukket et spyd i siden på ham, og der kom vand og blod ud (Joh 19,34) og, skriver Gustavsson: “Hvis Jesus havde været i live, ville blodet ikke have delt sig, så det så ud som både blod og vand” (Gustavsson 2000,152). Det blev altså bekræftet tre gange af romerne, at Jesus virkelig var død. Det fortælles desuden, at det var Jesu venner, der tog ham ned fra korset, viklede linnedklæderne omkring ham, salvede ham og lagde ham i graven (Joh 19,38-42), og man kan næppe forestille sig, at vennerne ikke har kontrolleret en ekstra gang, om Jesus skulle være i live. Det har han nok ikke været, for de vælger jo at lægge ham i graven. Det blev af både fjender og venner fastslået, at Jesus var død, da han blev taget ned af korset. Denne Nytestamentlige påstand taler kraftigt imod både Ahmadiyya bevægelsen og de, som hævder, at Jesus blot var skindød og derefter senere går ud af graven selv. Der er også et andet indicium, som usandsynliggør, at Jesus blot var skindød og senere selv gik ud af graven. Der blev som sagt væltet en stor sten foran graven, og Gustavsson spørger: “Hvordan skulle

7 Christensen nævner desuden, at der er “flere mærkværdigheder i forbindelse med den nævnte tekst.” (Christensen 2013,162), og han rejser spørgsmålet om, hvorfor jøderne skulle sige, at de havde dræbt Messias. De dræbte ham jo netop fordi, de ikke troede, han var Messias (Christensen 2013,162).

Jesus, såret og mishandlet som han var, have klaret helt alene at fjerne stenen, så han kunne komme ud?" (Gustavsson 2000,153). Og hvis Jesus havde vist sig for sine disciple få dage efter, så ville han, ifølge Habermas, ikke have været et genopstået menneske i disciplenes øjne, men blot have været i live: "He would have been alive (barely) but not raised!" (Habermas, 2000,108). Der er ingen gode historiske grunde til at sige, at Jesus ikke var rigtigt død, og heller ingen grunde til at sige, at han ikke blev lagt i graven.

Kunne man så tænke sig, at de, der kom til graven, tog fejl? Måske var de gået til en forkert grav?

Den tomme grav var ikke Jesu grav

Det er desuden blevet foreslået, som jeg har været inde på⁸, at den grav kvinderne kom til, ikke var Jesu grav. Når de derfor går tilbage til disciplene og fortæller om en tom grav, er det ikke på grund af, at Jesus er opstået, men, hvis man kan udtrykke det sådan, på grund af dårlig stedsans.

Der er flere Bibelske beretninger, der taler imod en sådan tolkning. For det første fortæller de synoptiske evangelier alle sammen, at kvinderne så graven, hvor Jesus blev lagt (Matt 27,61; Mark 15,47; Luk 23,55). Det skulle være mærkeligt hvis de på et par dage, eller kun en enkelt dag, skulle have glemmt, hvor den mester, de havde fulgt, blev begravet. Det fortælles i Johannes evangeliet, at efter kvinderne havde set den tomme grav, løber de tilbage til disciplene, og to disciple (Simon Peter og Johannes) løber ud for at se graven. De finder den også tom og de kommer til tro (Joh 20,1-10). Den tomme grav bliver bevidnet ved to forskellige lejligheder af Jesus venner. Et andet argument for at det vitterlig var Jesu grav, der nu søndag morgen var tom, kommer Craig med. I Matt 28,11-15 berettes det, at jøderne bad de romerske soldater om at lyve og sige, at disciplene havde taget Jesu lig. Craig ræsonerer: "Think about that. "The disciples stole away his body." The Jewish polemic did not deny the empty tomb but instead entangled itself in a hopeless series of absurdities trying to explain it away. In other words, the Jewish claim that the disciples stole the body presupposes that the body was missing" (Craig 2008,369). Det er svært at tænke sig, at de jødiske ledere ikke har fået bekræftet, at graven var tom, inden de begyndte på deres løgne. Kroppen var forsvundet fra graven både ifølge Jesu venner, fjender og de romerske soldater. De romerske soldater, der holdt vagt, må jo også have vidst, at graven var tom.

Craig nævner en alternativ udgave af teorien om den forkerte grav (Craig 2008,376-377). Denne forklaring går ud på, at kvinderne ganske vist så, hvor Josef fra Arimatæa lagde Jesu lig, men gik derefter hjem. Josef flyttede efterfølgende Jesu lig fra sin egen grav, hvor Jesus var blevet lagt på grund af, at det var blevet sent om aftenen (Matt 27,57-60), til de kriminelles gravplads. Da kvinderne kom tilbage, var det rigtigt nok Josefs grav, de kom til, men Jesus var blevet flyttet. Mange ting taler imod denne teori, og ifølge Craig er der heller ikke

8 Blandet andet Kirsopp Lakes tolkning af Mark 16,1-8

nogen forskere, der forsvarer denne teori længere (Craig 2008,376). Et enkelt godt argument imod denne teori er, at Jesu lig med stor sandsynlighed var i graven lørdag morgen, da jøderne kom med vagtmandskabet. Hvis Jesu lig blev flyttet efter at vagtmandskabet var kommet til, ville både soldaterne og jøderne vide hvor han var blevet lagt, da de ville have holdt vagt ved Jesu nye grav og ikke ved Josefs grav. Argumentet er altså igen, at jøderne ikke vidste, hvad der var sket med Jesu lig.

Kvinderne var kommet til den rigtige grav, og den grav var tom. Hvilke forklaringsmodeller er der tilbage på, at Jesu grav var tom? Dette var de mest almindelige naturalistiske forklaringer på, hvorfor Jesu grav var tom. Men der er én tilbage, der efter bedste skøn er den, der hænger bedst sammen: Jesus grav var tom, fordi Jesus var opstået fra de døde.

Konklusion: Jesus opstod fra de døde.

De tre ovenstående naturalistiske forklaringskategorier møder altså nye problemstillinger. Forklaringen på Jesu tomme grav er, ifølge Gustavsson, helt oplagt, når de ovenstående forklaringer ikke holder vand: "Vi står så tilbage med disciplenes forklaring: Kroppen er væk, fordi Gud har oprejst Jesus fra de døde. Det stemmer med de oplysninger, vi har. Graven var tom, og kun ligklæderne var tilbage, selv om graven var forseglet og bevogtet. Ingen kunne fremvise den døde krop" (Gustavsson 2000,149). Dog er Jesu tomme grav, ifølge Wright, ikke i sig selv tilstrækkelig til at sige, at Jesus var blevet oprejst fra de døde. Kun når den tomme grav lægges sammen med disciplenes møder med Jesus efter hans død, bliver det til et argument for, at Jesus er opstået fra de døde (Wright 2003,686). Den tomme grav er kun et indicium på, at Jesus er opstået, men Jesu opstandelse er den, ifølge Craig, bedste hypotese for, hvorfor Jesu legeme ikke længere var i graven. Når Craig gennemgår de forskellige forklaringsmuligheder for, hvorfor Jesu grav er tom, bruger han C. Behan McCullaghs kriterier/punkter til *justifying historical hypotheses*⁹. Der er syv kriterier til at teste, om en historisk hypotese er holdbar. Ved hjælp af disse syv kriterier gennemgår Craig tanken om, at Jesu lig skulle være blevet stjålet (Craig 2008,371-373), at Jesus ikke var rigtig død, inden han blev taget ned fra korset (Craig 2008,373-374), og at kvinderne kom til den forkerte grav (Craig 2008,373-377). Efter at have gennemgået disse tre forklaringer, konkluderer Craig: "We have seen that multiple lines of historical evidence indicate that Jesus' tomb was found empty on Sunday morning by a group of women followers. Furthermore, *no convincing natural explanation is available to account for this fact*. This alone might prompt us to believe that the *resurrection of Jesus is the best explanation*." (Craig 2008,377 tilføjet kursivering). Jesu opstandelse, som forklaring på den tomme grav, er altså bedst ifølge Craig, og hvis man hertil lægger de andre argumenter for, at Jesus er opstået, så kommer Jesu opstandelse som forklaring til at stå endnu bedre. Det gælder argumenter som møderne med den opstandne Jesus, forvandlingen hos Jesu disciple fra bange og tvivlende til at være rede til at ofre deres liv for troen

9 Craigs gennemgang af disse kriterier findes i *Reasonable Faith* (Craig 2008,232-234)

på, at Jesus var blevet gjort levende igen. Ydermere kan det indvendes, at det er usandsynligt, at evangeliernes beretninger om Jesu opstandelse skulle være fabrikeret af evangelisterne. N. T. Wright gør flere overraskende fund i de evangeliske beretninger om Jesu opstandelse, hvis disse skulle være opfundet af evangelisterne (Wright 2003,599-608). Det drejer sig både, om dele de inddrager, og fraværet af dele man kunne have forventet. For det første er der ingen eller ganske få referencer til Det Gamle Testamente i opstandelsesberetningerne, der jo ellers er en stor del af igennem evangeliene. For det andet finder Wright fraværet af håbet om liv efter døden besynderligt. Beretningerne er *kun* fokuseret på det dennesidige, slet ikke det hinsidige. For det tredje undrer det billede, der tegnes af Jesus i beretningerne, om hans møder med disciplene, Wright. Jesus skildres som menneske, ikke med en særlig glød, som i beretningerne om forklarelsen på bjerget (Mark 9,1-13 med paralleller), med glorie eller lignende. Jesus er et menneske. Wright forestiller sig, at der havde været mere synlig "guddommelighed" over Jesus, hvis disciplene havde opfundet historierne, om deres møder med Jesus. For det fjerde er der kvinderne, som i alle fire evangelier er dem, der finder den tomme grav. Det undrer også Craig, som konkluderer: "The Fact that women, whose testimony was deemed worthless, are the chief witnesses to the fact of the empty tomb can only be plausibly explained if, like it or not, they actually were the discoveres of the empty tomb" (Craig 2008,368). Hvis evangelisterne selv havde konstrueret Jesu opstandelse, havde de med stor sikkerhed ladet det være gode troværdige mænd, der havde fundet den tomme grav. For Craig er det yderligere et argument for, at evangelisterne ikke selv har digtet beretningerne om opstandelsen, men blot fortæller det, som det skete, at der *ikke* er nogen beretninger om opstandelsen. Selve opstandelsen er slet ikke bevidnet, som det senere er gjort i det falske *Peters evangelium*. Dette er et argument, ifølge Craig, for, at evangelisterne ikke selv har konstrueret beretningerne, men må tages som troværdige historiske tekster (Craig 2008,371).

Oven på disse argumenter, vil det være god forskning, at konkludere, hvis vores naturalistiske verdensbillede kan lægges til side, at Jesus er opstået fra de døde, og at den tomme grav er et godt indicium herpå!

Abstract

In this assignment I focus on Jesus' empty tomb as evidence for the resurrection of Jesus after his crucifixion. Many reasons have been given to why the tomb was found empty, and I seek to find the least unlikely.

In the beginning of the paper, I give account for Rudolf Bultmanns understanding of a spiritual/metaphorical resurrection, and I state that an understanding like that is not plausible. Therefore the resurrection of Jesus has to be understood as a physical/historical resurrection. I argue then against the posture, that the empty tomb can be used as a demonstrably sound argument. It is not possible because of the premises, which has to be met before the argumentation of the empty tomb can be used as an apologetic argument. The argument is an informal argument, not a formal one.

I give account for four frequent explanations to why the tomb of Jesus was found empty: 1) Theft: Some claim that Jesus' friends, enemy's or just grave robbers stole the dead body of Jesus while he was in the tomb for two days. 2) Jesus wasn't dead: Others give the explanation to the empty tomb that Jesus didn't die on the cross, either because it wasn't Jesus who was crucified or because he wasn't dead when he was taken down from the cross. 3) The empty tomb was not the tomb of Jesus: Others again finds that the empty tomb can't be the tomb of Jesus, and the reason why it was claimed was because the women went to the wrong grave or that the dead body of Jesus had been moved before the women came to the grave. I look at these explanations and argue for the conclusive explanation: Jesus' tomb was found empty because: Jesus died, was laid in the tomb but rose again on the third day, as the Bible teaches. When people give other reasons to the empty tomb, and denies the resurrection of Jesus it is not because of the historical facts, but because of their worldview.

Litteraturliste

Alle værker alfabetisk

Abrahamson, Magnus

- 2001 *Jesu oppstandelse som historisk problem – En studie av Rudolf Bultmanns och Wolfhart Pannenberg's tolkningar*, Skellefteå, Norma Bokförlag

Boyd, Gregory A. & Edward K.

- 2002 *Breve fra en Skeptiker*, Hillerød, Dansk Luthersk forlag

Bultmann, Rudolf Karl

- 1954 "Neues Testament und Mythologie", in: Hans-Werner Bartsch, ed., *Kerygma und Mythos – Ein theologisches Gespräch*, Hamburg, Herbaert Reich – Evangelischer Verlag

Carson, D.A.

- 1991 *The Gospel According to John*, The Pillar New Testament Commentary, Nottingham, Apollos

Christensen, Kurt

- 2013 *Lydighed eller Lovsang – om Islam og Kristendom*, Fredericia, Lohse

Craig, William Lane

- 2000a "Classical Apologetics", in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan
- 2000b "A classical Apologist's response", in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan
- 2006 "Wright and Crossan on the historicity of the resurrection of Jesus", in: Robert B. Stewart, ed., *The Resurrection of Jesus*, London, SPCK
- 2008 *Reasonable Faith: Christian Truth and Apologetics*, Illinois, Crossway

Crossan, John Dominic

- 2006 "Bodily-resurrection faith", in: Robert B. Stewart, ed., *The Resurrection of Jesus*, London, SPCK

Feinberg, Paul D.

- 2000a "A cumulative case apologist's response", in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan
- 2000b "Cumulative Case Apologetics", in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan

Gustavsson, Stefan

- 2000 *Med god grund – om sandhed, tro, tvivl og fornuft*, København Ø, Credo forlag

Habermas, Gary

- 2000 "Evidential Apologetics", in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan

Højlund, Asger Chr.

2007 *Men han gav afkald – Bidrag til kristologien*, Århus, Kolon

Kjær, Torben

1997 “Evangelierne troværdighed”, in: Jens Ole Christensen, Peter Olsen, Niels Ove Vigilius *et al. Skrift og åbenbaring*, København, Credo forlag

Kjær-Hansen, Kai

1995 *Matthæusevangeliet – studieudgave ved Kai Kjær-hansen*, København, Det Danske Bibelselskab

Licona, Michael

2012 “Fish Tales: Bart Ehrman's Red Herrings and the Resurrection”, in: Paul Copan & William Lane Craig, eds., *Come let us Reason – New Essays in Christian Apologetics*, Tennessee, B&H Academic

Prenter, Regin

1998 *Skabelse og genløsning*, København, Anis

Wright, N.T.

1998 “Grave Matters-Take away the resurrection and the center of Christianity collapses”, *Christianity today* 42 (4): 51 afh

2003 *The Resurrection of the Son of God*, London, SPCK

Fra fællespensum

Craig, William Lane

2000a “Classical Apologetics”, in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan: s. 26-55

Feinberg, Paul D.

2000b “Cumulative Case Apologetics”, in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan: s. 148-172

Gustavsson, Stefan

2000 *Med god grund – om sandhed, tro, tvivl og fornuft*, København Ø, Credo forlag: s. 136-159; 224-234

Habermas, Gary

2000 “Evidential Apologetics”, in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan: s. 92-121

Eget særpensum

Abrahamson, Magnus

- 2001 *Jesu uppståndelse som historisk problem – En studie av Rudolf Bultmanns och Wolfhart Pannenbergers tolkningar*, Skellefteå, Norma Bokförlag: s.71-85 (15 sider)

Boyd, Gregory A. & Edward K.

- 2002 *Breve fra en Skeptiker*, Hillerød, Dansk Luthersk forlag: s.110 (1 sider)

Bultmann, Rudolf Karl

- 1954 “Neues Testament und Mythologie”, in: Hans-Werner Bartsch, ed., *Kerygma und Mythos – Ein theologisches Gespräch*, Hamburg, Herbaert Reich – Evangelischer Verlag: s.40-48 (9 sider)

Christensen, Kurt

- 2013 *Lydighed eller Lovsang – om Islam og Kristendom*, Fredericia, Lohse: s.61; 161-163 (4 sider)

Craig, William Lane

- 2000b “A classical Apologist's response”, in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan: s.122-128 (7 sider)
- 2006 “Wright and Crossan on the historicity of the resurrection of Jesus”, in: Robert B. Stewart, ed., *The Resurrection of Jesus*, London, SPCK: s.139-148 (10 sider)
- 2008 *Reasonable Faith: Chriatian Truth and Apologetics*, Illinois, Crossway: s.333-404 (72 sider)

Crossan, John Dominic

- 2006 “Bodily-resurrection faith”, in: Robert B. Stewart, ed., *The Resurrection of Jesus*, London, SPCK: s.171-186 (16 sider)

Feinberg, Paul D.

- 2000a “A cumulative case apologist's response”, in: Steven B. Cowan, ed., *Five views on Apologetics*, Michigan, Zondervan: s.129-131 (3 sider)

Højlund, Asger Chr.

- 2007 *Men han gav afkald – Bidrag til kristologien*, Århus, Kolon: s.121, 140-141; 243-268 (28 sider)

Kjær-Hansen, Kai

- 1995 *Matthæusevangeliet – studieudgave ved Kai Kjær-hansen*, København, Det Danske Bibelselskab: s.121-215 (4 sider)

Licona, Michael

- 2012 “Fish Tales: Bart Ehrman's Red Herrings and the Resurrection”, in: Paul Copan & William Lane Craig, eds., *Come let us Reason – New Essays in Christian Apologetics*, Tennessee, B&H Academic: s. 137-150 (14 sider)

Prenter, Regin

1998 *Skabelse og genløsning*, København, Anis: s. 395-399 (12 sider)

Wright, N.T.

1998 "Grave Matters-Take away the resurrection and the center of Christianity collapses", *Christianity today* 42 (4): 51 afh: s.51-53 (3 sider)

2003 *The Resurrection of the Son of God*, London, SPCK: s. 585-679; 683-736 (149 sider)

I alt: 347 sider

Supplerende litteratur

Carson, D.A.

1991 *The Gospel According to John*, The Pillar New Testament Commentary, Nottingham, Apollos: s.455-456

Craig, William Lane

2008 *Reasonable Faith: Chriatian Truth and Apologetics*, Illinois, Crossway: s. 232-234

Kjær, Torben

1997 "Evangeliernes troværdighed", in: Jens Ole Christensen, Peter Olsen, Niels Ove Vigilius *et al. Skrift og åbenbaring*, København, Credo forlag: s.79-101